O‘ZBEK VA INGLIZ VIRTUAL DISKURSIDA IMPLIKATURALARNING IFODALANISH VOSITALARI

Turdiyeva Dilorom Soliyevna
E-mail: diloromturdiyeva7@gmail.com

Annotatsiya.

Hozirgi rivojlanayotgan davrda o‘zbek va ingliz tillaridagi virtual diskursda implikaturalarning ifodalanish vositalari qiyosiy-pragmatik jihatdan muhumahamiyat kasb etadi. Raqamli kommunikatsiya jarayonida mazmun faqat bevosita lingvistik birliklar orqali emas, balki kontekst, kommunikativ vaziyat, qisqartmalar, punktuatsiya, emoji, GIF, mem va boshqa multimodal vositalar yordamida ham shakllanadi. Tadqiqotda implikaturani yuzaga keltiruvchi leksik, grammatik, stilistik hamda multimodal vositalarning o‘zbek va ingliz virtual diskursidagi funksional xususiyatlari ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, virtual muloqotda adresantning yashirin ma’noni ifodalash strategiyalari va adresatning ushbu ma’noni kontekst asosida inferensiyalashi masalalariga e’tibor qaratiladi.

Kalit so‘zlar: *virtual diskurs, implikatura, pragmatika, o‘zbek tili, ingliz tili, multimodallik, emoji, GIF, mem, qisqartma, yashirin ma’no, kommunikativ kontekst.*

Abstract.

In the current era of rapid development, the means of expressing implicatures in Uzbek and English virtual discourse are of significant importance from a comparative-pragmatic perspective. In digital communication, meaning is shaped not only through direct linguistic units but also through context, communicative situations, abbreviations, punctuation, emojis, GIFs, memes, and other multimodal means. This study examines the functional characteristics of lexical, grammatical, stylistic, and multimodal means that contribute to the formation of implicatures in Uzbek and English virtual discourse. Particular attention is also paid to the strategies employed by the addresser to convey implicit meanings and to the

process by which the addressee infers these meanings based on the communicative context.

Keywords: *virtual discourse, implicature, pragmatics, Uzbek language, English language, multimodality, emoji, GIF, meme, abbreviation, implicit meaning, communicative context.*

Kirish.

Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi natijasida virtual kommunikatsiya insonlararo muloqotning muhim shakliga aylandi. Ijtimoiy tarmoqlar, messenjerlar, forumlar va boshqa raqamli platformalarda amalga oshiriladigan muloqot an’anaviy og‘zaki va yozma nutqdan o‘zining tezkorligi, interaktivligi, multimodalligi va qisqartirilgan kommunikativ shakllari bilan farqlanadi. Virtual diskursda fikrning to‘liq va bevosita ifodalanmasligi, balki adresat tomonidan kontekst asosida anglanishi implikaturaning faol qo‘llanishiga zamin yaratadi.

Pragmatikada implikatura so‘zlovchi tomonidan bevosita aytilmagan, biroq muayyan kontekst va kommunikativ vaziyat asosida adresat tomonidan chiqariladigan qo‘shimcha ma’no sifatida izohlanadi. H. P. Grice tomonidan ishlab chiqilgan hamkorlik tamoyili va kommunikativ maksimlar nazariyasi implikaturaning yuzaga kelish mexanizmini tushuntirishda muhim ahamiyatga ega.

S. Levinson esa implikaturaning umumlashgan va kontekstga bog‘liq shakllarini yanada rivojlantirib, uning pragmatik tabiatini chuqurlashtirgan. Virtual diskursda implikaturaning ifodalanishi bir necha vositalar orqali amalga oshadi.

Birinchidan, leksik vositalar yashirin ma’no hosil qilishda muhim o‘rin tutadi. Muayyan so‘z yoki baholovchi birlikning tanlanishi kontekstga qarab qo‘shimcha pragmatik ma’noni yuzaga chiqarishi mumkin. Masalan, o‘zbek virtual muloqotidagi:

Leksik vositalar

O‘zbek tilida:

“Bugun ham yig‘ilish bor ekan-da.”

Bu gapning bevosita mazmuni yig‘ilish mavjudligini bildiradi. Biroq oldingi yig‘ilishlar ko‘pligi yoki suhbatdoshning bundan charchagani ma’lum bo‘lsa, “yana yig‘ilish bo‘lishidan noroziman” degan implikativ ma’no yuzaga keladi.

Ingliz tilida:

“Another meeting already?”

Grammatik jihatdan bu savol bo‘lsa-da, kontekstga qarab hayrat, norozilik yoki charchoq implikatsiyasini berishi mumkin.

Grammatik vositalar

O‘zbek tilida:

“Shu hujjatni bugungacha ko‘rib chiqsangiz...”

Gap tugallanmagan bo‘lsa-da, adresat undan “Iltimos, shu hujjatni bugungacha ko‘rib chiqing” degan bilvosita iltimosni anglaydi.

Ingliz tilida:

“I was wondering if you could check this document today.”

Formal jihatdan so‘zlovchi o‘z fikrini bildirayotgandek ko‘rinsa-da, kommunikativ jihatdan hujjatni bugun tekshirishni so‘rash ma’nosi anglashiladi.

Stilistik vositalar. Ironiya, kinoya, metafora, takror, parallelizm, ellipsis va boshqa stilistik vositalar virtual diskursda implikaturaning muhim manbalaridan hisoblanadi. Ayniqsa, yozma virtual muloqotda ovoz ohangi va yuzma-yuz kommunikatsiyadagi ekstralingvistik belgilar mavjud bo‘lmagani sababli stilistik vositalar qo‘shimcha pragmatik yuklamani bajaradi.

O‘zbek tilida:

“Sizdan ham shunaqa javob kutgandim.”

Kontekstga qarab ushbu jumla ijobiy kutishni emas, aksincha, “javobingiz meni ajablantirmadi, bundan yaxshiroq javob kutmagandim” degan kinoyaviy ma’noni bildirishi mumkin.

Ingliz tilida:

“Exactly what I expected from you.”

Vaziyatga qarab bu ibora maqtov emas, balki hafsalasi pir bo‘lishi yoki kinoyaviy tanqidni implikatsiya qilishi mumkin.

Emoji orqali

O‘zbek virtual diskursi:

“Imtihon natijasi chiqibdi 😂”

😂 emojisi oddiy axborot berishdan tashqari, hayajon, noqulaylik yoki natijadan xavotir kabi qo‘shimcha ma’nolarni yuzaga chiqarishi mumkin.

Ingliz virtual diskursi:

“Well, that was interesting 🙃”

🙃 belgisi vaziyat aslida yoqimsiz yoki kutilmagan bo‘lganini yumshoq tarzda anglatib, kinoya yoki norozilik implikaturasini hosil qilishi mumkin.

GIF orqali

O‘zbek virtual muloqotida:

“Dushanba yana boshlandi...” + charchagan odam aks etgan GIF

Bu yerda GIF oddiy bezak emas. U verbal xabarga “ish haftasining boshlanishidan charchadim” yoki “yana odatdagi ishlar boshlandi” kabi implikativ mazmun qo‘shadi.

Ingliz virtual muloqotida:

“When the deadline is tomorrow…” + vahimaga tushgan qahramon GIF’i

GIF orqali adresant “men vazifani hali tugatmadim” yoki “muddat yaqinlashgani meni xavotirga solmoqda” degan yashirin ma’noni beradi.

Mem orqali (Mem — virtual diskursda muayyan g‘oya, emotsional munosabat, baho yoki kommunikativ vaziyatni verbal va vizual komponentlarning uyg‘unligi orqali ifodalovchi, odatda internet foydalanuvchilari o‘rtasida tez tarqaladigan multimodal birlikdir.)

O‘zbek virtual diskursida:

“Oylik tushishiga yana 10 kun bor” + bo‘sh hamyon tasvirlangan **mem**

Bu kombinatsiyada adresant shunchaki muddatni bildirmaydi, balki moliyaviy qiyinchilik yoki mablag‘ yetishmayotganini hazil orqali implikatsiya qiladi.

Ingliz virtual diskursida:

“Me checking my bank account after online shopping” + hayratlangan obrazli mem

Bu mem adresantning *“keragidan ortiq pul sarfladim” yoki “xarajatlarimdan afsusdaman”* degan yashirin munosabatini ifodalashi mumkin.

Qisqartmalar orqali

Ingliz tilida:

“I have to present tomorrow. OMG.”

Bu yerda *OMG* oddiy qisqartma bo‘lib qolmay, hayajon, xavotir yoki stressni kuchaytiruvchi pragmatik signal vazifasini bajaradi.

Yana:

“You can decide. IDK.”

IDK (“I don’t know”) kontekstga qarab shunchaki bilmaslikni emas, qarorni suhbatdoshga topshirish yoki mas’uliyatdan chekinish ma’nosini ham implikatsiya qilishi mumkin.

O‘zbek virtual diskursida:

“Ertaga topshiramiz, mayli.”

Bu yerda *mayli* kontekstga qarab chin rozilikni ham, “boshqa ilojim yo‘q, rozi bo‘laman” mazmunini ham anglatishi mumkin.

O‘zbek va ingliz virtual diskursining qiyosiy jihatlari

O‘zbek va ingliz virtual diskursida implikatura hosil qilish mexanizmlari umumiy universal xususiyatlarga ega bo‘lsa-da, ularning konkret ifodalanish shakllarida milliy-madaniy farqlar kuzatiladi. O‘zbek kommunikativ muhitida kattalarga hurmat, bilvosita murojaat, muloyimlik va bevosita rad etishdan qochish kabi kommunikativ me’yorlar implikativ ma’noning shakllanishiga ta’sir qilishi mumkin.

Masalan:

“Agar imkon bo‘lsa...”,
“Vaqtingiz bo‘lsa...”,
“Balki keyinroq...”

kabi birliklar o‘zbek virtual muloqotida ko‘pincha bevosita talab yoki rad javobini yumshatuvchi pragmatik vosita sifatida ishlatiladi.

Ingliz virtual diskursida ham bilvosita ifoda va politeness strategiyalari mavjud bo‘lib:

“If you don’t mind...”,
“Would it be possible...?”,
“Maybe we could...”

kabi konstruksiyalar bevosita buyruq yoki talabni yumshatadi.

Biroq ushbu birliklarning aniq pragmatik talqini faqat lingvistik shakl bilan belgilanmaydi. Ularning mazmuni kommunikativ vaziyat, ishtirokchilar o‘rtasidagi ijtimoiy munosabat, madaniy norma va virtual platformaning kommunikativ xususiyatlari bilan belgilanadi.

Shu asosda virtual diskursdagi implikaturani quyidagi model orqali ifodalash mumkin:

milliy-madaniy bilim → kommunikativ norma → kontekst → lingvistik/multimodal signal → pragmatik inferensiya → implikatura → adresat talqini.

Mazkur model o‘zbek va ingliz virtual diskursidagi implikaturalarning shakllanish jarayonini qiyosiy o‘rganish uchun metodologik asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin.

Xulosa

O‘zbek va ingliz virtual diskursida implikaturalar ko‘p qatlamli lingvistik va multimodal vositalar orqali ifodalanadi. Leksik birliklar, grammatik konstruksiyalar va stilistik vositalar yashirin kommunikativ mazmunni shakllantiruvchi asosiy verbal vositalar sifatida namoyon bo‘lsa, emoji, GIF, mem,

hashtag va qisqartmalar virtual muloqotning multimodal xususiyatlarini belgilaydi. Shunday qilib, o‘zbek va ingliz virtual diskursini qiyosiy-pragmatik jihatdan tadqiq etish implikaturaning universal hamda milliy-madaniy xususiyatlarini aniqlash, raqamli kommunikatsiyada yashirin ma’noning shakllanish mexanizmlarini ochib berish va virtual diskursning lingvopragmatik modelini ishlab chiqish uchun muhim ilmiy imkoniyat yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Grice H. P. Logic and Conversation // Syntax and Semantics. Vol. 3: Speech Acts. – New York: Academic Press, 1975. – P. 41–58.
2. Levinson S. C. Presumptive Meanings: TheTheory of Generalized Conversational Implicature. – Cambridge, MA: MIT Press, 2000.
3. Yule G. Pragmatics. – Oxford: Oxford University Press, 1996.
4. Mey J. L. Pragmatics: An Introduction. – Oxford: Blackwell, 2001.
5. Crystal D. Language and the Internet. – Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
6. Herring S. C. Computer-Mediated Discourse Analysis: An Approach to Researching Online Behavior // Designing for Virtual Communities in the Service of Learning. – Cambridge: Cambridge University Press, 2004. – P. 338–376.
7. Yus F. Cyberpragmatics: Internet-Mediated Communication in Context. – Amsterdam: John Benjamins, 2011.